

3 нагоди тридцятьліття.

Тридцять літ минає як раз від почину діяльності Математично-Природописно-Лікарської Секції Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, а саме від появи першої книжки »Збірника« цієї нашої Секції, а враз із тим минає також тридцятьліття редакторської праці теперішнього голови згаданої Секції, д-ра Володимира Левицького.

Поява нашого »Збірника« була одним із проявів перемини Товариства ім. Шевченка в строго-научну установу, із величними завданнями: розвивати й плекати строго-научні дослідження та видавати наукові праці в українській мові. Згадана переміна була важною подією в культурному житті цілого нашого українського народу. Життя кожного народу, так само як життя кожної людини, залежить головним чином від двох чинників: вродженого таланту й зовнішніх обставин. Ці останні були для цілого нашого українського народу загалом, а для нас галицьких Українців особливо, все дуже непривітні: наш народ, втративши швидко самостійність, важко гноблений і поневолений, став рабом на власній, рідній землі та складовим чинником могутності, багатства і культури своїх тиранів. Та мимо цього наш український народ постійно змагає до розвою власної культури. Розвій своєрідного, питомого мистецтва у всіх часах, ранній розвій друкарства, брацькі школи й ківво-могилянська академія, в століттях: XVI-тому й XVII-тому, численні вчені-Українці, що були оздобою і славою чужих висших шкіл, та безупинне змагання до здвигнення рідного висшого шкільництва, в наступуючих століттях, отсе ті безперечні свідки безпереривного змагання нашого українського народу до культури, отсе zarazом доказ його вродженого таланту, його цінних расових прикмет. І тільки завдяки тим цінним расовим прикметам наш народ невинародовився і устоявся, мимо безмежно важких, непривітних, зовнішніх обставин.

Ось так, саме в 20 літ після ославленого царського указу, заборонюючого уживання української мови в літературі й науці, коли здавалося, що наш народ вичеркнений вже раз на все із ряду культурних

народів, наше Товариство ім. Шевченка перемінюється в строго-научну установу, як доказ, що: — »І неситий...

не скує душі живої
і слова живого...«

Наше Наукове Товариство ім. Шевченка, зразу одинока наша научна установа на цілій нашій Україні, по змозі совісно сповняло своє завдання і завдяки світлому проводови свого довголітнього голови проф. Михайла Грушевського у важких часах поневолення цілого нашого народу було живим культурним і науковим осередком та своєю працею здобуло для української науки признання не тільки між Славянами, але й між чужинцями. І коли, з розвалом російської тюрми народів, наша Наддніпрянищина розірвала невольничі кайдани та в першу чергу створила Всеукраїнську Академію Наук і цілу сітку своїх рідних, українських, висших шкіл, то наше Наукове Товариство ім. Шевченка може бути горде з цього, що воно було предтечею тих нових осередків української науки та клало перші основи їхньої теперішньої славної праці.

Правда, не всі Секції нашого Товариства могли працювати з однаковим успіхом, бо успіх наукової праці залежний не тільки від знання і здібности робітників, але й від конечних засобів. Дослідники історії і літератури потребують для своїх дослідів бібліотек і архівів, дослідники мови, фольклору й загалом етнографії, мусять крім цього мати ще безпосередний доступ до широких мас даного народу — це все засоби дослідів, які все можна було у нас здобути з більшим або меншим трудом, та в більшій або меншій мірі. Дослідники природи для своїх наукових дослідів потребують крім цього ще багато інших засобів: лікарські наукові досліди вимагають необхідно відповідно уладжених лічниць і дослідних робітень, а природничі досліди вимагають музеїв і робітень, вивінуваних у всі необхідні, новочасні прилади і засоби, новочасні прилади й засоби. Це все засоби майже або й цілком недоступні для наших дослідників природи, бо наш український народ жив все і живе постійно в таких некультурних обставинах, що він не може як слід заспокоювати своїх навіть найбільш необхідних культурних потреб.

Наслідком цього вислід тридцятьлітньої праці Секцій нашого Товариства неоднаковий: Секції, історично-філософична й фізіологічна, можуть похвалитися значною кількістю видань та багатьома многоцінними працями, з яких деякі необхідні для дослідників історії, літератури й етнографії, не тільки України але й Славянщини; зате наша математично-природописно-лікарська Секція, з природи річи неосягнула таких визначних здобутків. Та всеж таки: видання 25 томів »Збірника« нашої Секції, в яких є багато праць непересічної вартости, покладення

основ термінології для математичних, природничих і лікарських наук, заснування бактеріологічного інститута, в якому переводяться важні біохемічні досліді, заснування фізіографічної Комісії яка починає організувати систематичні досліді природи нашого краю, та покладення основ для нашого природописного музею — проречисто свідчать про це, що і наша Секція, в границях можливости, сповняла своє завдання.

Ці здобутки, мимо недостачі віповідних засобів, були можливі завдяки повній пожертвування праці членів Секції. Та сьогодні, в тридцятьліття праці нашої Секції, нам з жалем приходится звернути увагу на це, що вже нема між нами багато заслужених членів Секції, наших щирих приятелів і товаришів праці, які передчасно відійшли від нас на місце вічного спочинку. Нема вже між нами багатьох основників Секції, як: першого голови і першого нашого дослідника природи, Івана Верхратського й його наступника, заслуженого педагога Петра Огоновського, нема перших у нас сподвижників лікарських наук: Євгена Озаркевича, Щасного Сельського й Осипа Дакури, нема гордоці нашої Секції, світової слави дослідника фізики Івана Пулюя, не стало вже між нами й пізніших членів Секції, заслужених дослідників: ботаніка Остапа Волощака, хеміка Романа Залозецького, геолога Юліяна Медвецького, етнографа Володимира Шухевича і батька нашої антропологии Хведора Вовка; вкінці нема вже між живими й деяких членів-чужинців, щирих прихильників нашого українського народу й нашого Товариства, а саме: заслуженого польського геолога Маріяна Ломницького, славного географа, президента сербської академії наук Йована Цвіїча, великого болгарського антропология Крума Дрончилова і члена віденської академії наук, німецького математика Фелікса Кляйна. Славні імена згаданих невіджалуваних членів нашої Секції записані золотими буквами в історії нашого Наукового Товариства, а в нашого народу заховувати-муться по вічні часи у вдячній памяті.

А ми, що полишилися у проріджених рядах, справді переважке завдання маємо перед собою, бо приходится нам працювати посеред цілком відмінних обставин і відносин. Культура, як вказує сама влучна назва, це прояв суспільного життя, який є вислідом свідомого, дбайливого плекання, тому й не диво, що наука, цей найніжніший виквіт культури, це справжня теплярняна ростиночка, яка вимагає особливого піклування. І справді, у всіх культурних народів наука забезпечена правдивою материнською опікою. Таку конечну опіку своїм научним установам і їхній праці може дати тільки державний народ, якого правління гріш народу вживає на його таки дійсні потреби. Через те й недиво, що бувше австрійське правління ніколи неопікувалося, як слід, нашими культурними й науковими установами. Всеж таки нашим

українським парламентарним і соймовим послам вдалося було виеднати для нашого Товариства «ласкаву допомогу», яка в останніх літах доходила вже навіть до значної висоти: около 50 тисяч річної допомоги з державних і краєвих фондів і друк шкільних книжок, що приносив також значний дохід. При таких допомагах могла відповідно розвиватися і наукова діяльність Товариства. Секції Товариства улажували систематичні наукові досліди, давали допомоги дослідникам, висилали що року по кілька научних експедицій по краю, а бібліотека і музей збогачувалися значними закупами. Наслідком цього наукова діяльність Товариства розвивалася чим раз гарніше, воно здобувало собі повагу і значіння посеред других культурних народів та надіялось в майбутности стати українською академією наук. Та світова війна і змінені повоєнні відносини знищили всі ті культурні здобутки; з освободженням із австрійського ярма ми зістали освободжені і з цієї незначної опіки: всі допомоги і друк шкільних книжок втрачені, члени Секцій розсіпані по чужині, а ті, що полишилися, немають спромоги наукової праці. Вислідом таких змінених обставин є застій наукової діяльності Товариства, а головню нашої Секції, а тим самим і застій в розвою нашої української культури — о що власне й ходить в даному випадку.

Одначе культурний народ несміє допустити до занепаду своєї науки й культури! Кожний культурний народ навіть серед найбільш некультурних обставин знайде все способи й засоби для піддержання своїх наукових і культурних установ, та не дозволить їм занидіти, бо він вповні свідомий цього, що від гарного розвою тих установ залежить власне його дальше існування! Ми певні цього, що і наш український народ сповнить свій культурний обовязок, та що наша Наддністриянина зуміє удержати свою одну наукову установу і мимо крайню непривітних обставин сміло глядімо в будучність. Маючи за собою трицятьлітню совісну працю для добра всеукраїнської науки й культури наше Товариство має право надіятися, що в цьому лихоліттю, яке воно зараз переживає, всі Земляки подадуть йому помічну руку та, що всюди, де лиш є свідомі Українці: чи то в Канаді, чи в Злучених Державах, чи над Дніпром-Словутицею, чи на Зеленому Клині, всюди ми знайдемо співчуття і зрозуміння нашого важкого положення та постійну, успішну, зорганізовану поміч! З просьбою о таку поміч ми звертаємося отсе до всіх наших Земляків на цілому світі і, певні такої братньої допомоги, ми з жаром кидаємося до дальшої праці.

Наслідком цілком змінених обставин ця дальша наша праця мусить змінити свій шлях і свою мету. Перед всесвітню війною, коли наше Товариство було одинокою, українською, науковою установою, яка маючи державну допомогу могла ширше розвинути свою діяльність, ми

мали спромогу й обовязок плекати науку для науки й займатись розслідом загальних, відірваних (абстрактних) наукових питань; а коли ми всеж таки займалися дослідями над українським народом, проявами його життя і природою його Землі, то це було тільки конечним наслідком того, що ми з роду Українці та живем на українській землі і посеред українського народу. Сьогодні, коли ми маємо нашу Всеукраїнську Академію Наук в Києві, свої українські університети і висші школи на Великій Україні, а навіть поза границями нашої Української Землі, в Празі, Подєбрадах і в Берліні, ми можемо спокійно полишити журбу про розвій науки для самої тільки науки тим нашим українським научним установам, які мають визначні державні допомоги та забезпечену державну опіку.

Силою подій і обставин наше Наукове Товариство стало областною научною установою і то одинокою на цій значній частині українського етнографічного простору, що зайшлає поза межами самостійної Великої України; наслідком цього головним завданням і обовязком нашого Товариства є: стати живим культурним, научовим і дослідним осередком тієї частини нашого українського народу, що живе на згаданій області нашої дорогої Батьківщини. Відповідно до цього і наша Секція, непокидаючи й загально научних дослідів, мусить покласти собі за головне завдання: розслід фізичних прикмет і передісторичної мивущини згаданої частини нашого народу та всесторонній розслід природи згаданої області нашої Землі, а також здвигнення областного природничого музею, що дававби наглядний образ її природи й багатства. Така переміна це вже довершена подія, накинена нам самим життям.

Як така областна научна установа наше Товариство стає викладником культурного життя українського народу згаданої області і мірилом його культурної здатности й спроможности.

Гідність і честь цілого українського народу вимагає, щоби наше Наукове Товариство, це одиноке забороло української науки на західних окраїнах нашого етнографічного простору, достойно розвивалося і процвітало і про це безумовно треба і конечно муситься подбати!

До тепер ми не мали такої допомоги, конечної для наших научних дослідів, ані від наших Земляків, ані від наших культурних установ, та мимо цього члени нашого Наукового Товариства загалом, а нашої Секції в подрібности, сповняли по змозі свої обовязки. Доказом цього, дотично нашої Секції, є ці томи »Збірника«, які появилися вже в часі нашого теперішнього лихоліття, а також жива діяльність бактеріологічного інститута і фізіографічної Комісії, як також постійний розріст природничого музею — установ, які вже засновано в останніх, повоеєних літах. Треба справді подивляти надлюдську витривалість членів на-

шої Секції, які мимо цього, що задля удержання при житті себе і своїх родин змушені важко працювати в установах, що з наукою не мають нічого спільного, та мимо неймовірних нераз труднощів, все ще знаходять час і спромогу працювати для добра нашої науки.

Ці гарні успіхи своєї праці завдячує наша Секція в першій мірі своєму теперішньому голові д-ру Володимиру Левицькому, який своєю примірною енергією і своїм небуденним організаційним хистом не тільки удержував орган Секції, «Збірник» на висоті його завдання і то від початку його заснування аж по нинішній день, але й умілою рукою проводить Секцією, саме в часі найтяжшому для нашого культурного і наукового життя, в часі теперішнього, повоєнного лихоліття.

В признанню цих великих заслуг для існування і розвою Математично-Природописно-Лікарської Секції нашого Наукового Товариства, члени цієї Секції присвячують цю книжку «Збірника» своєму Дорогому Провідникови й Сердечному Товаришеви праці, гарячо бажаючи йому в повному здоров'ю і в повноті дужих сил ще довгі літа проводити нашої Секції та кермувати її працями й редакцією її органу, на славу і добро нашої Секції, нашого Товариства і нашої української науки!

Іван Раковський.
